

**ZAMONAVIY MEDIATSIYA: SHAXSLARARO MUNOSABATLARDAN
XALQARO NIZOLARGACHA**

**СОВРЕМЕННАЯ МЕДИАЦИЯ: ОТ МЕЖЛИЧНОСТНЫХ
ОТНОШЕНИЙ ДО МЕЖДУНАРОДНЫХ КОНФЛИКТОВ**

**MODERN MEDIATION: FROM INTERPERSONAL RELATIONS OF
INTERNATIONAL CONFLICTS**

Abdullaev Bahodir Ahmedovich

University of Business and Science o'qituvchisi

Абдуллаев Баходир Ахмедович

Преподаватель University of Business and Science

Abdullaev Bakhodir Achmedovich

The teacher of University of Business and Science

ANNOTATSIYA: Ushbu maqola mediatsiyaning shaxslararo va xalqaro nizolarni hal qilishdagi rolini ko'rib chiqadi. Mediatsiya jarayoni tomonlarga kelishuvga erishishda yordam berish, nizolarni keskinlashtirmasdan hal qilishda qanday foyda keltirishi tushuntirilgan. Maqolada mediatsiyaning turli sohalarda, shu jumladan diplomatik muzokaralar va yirik konfliktlarni hal qilishdagi muvaffaqiyatli misollari keltirilgan. Shuningdek, mediatsiya va diplomatiya o'rtasidagi o'zaro aloqalar va uning global xavfsizlik hamda tinchlikni saqlashdagi ahamiyati tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: mediatsiya, shaxslararo nizolar, xalqaro nizolar, diplomatiya, tinchlik, nizolarni hal qilish, muzokaralar, global xavfsizlik.

АННОТАЦИЯ: Статья рассматривает роль медиации в решении как межличностных, так и международных конфликтов. Описывается, как

медиативный процесс помогает сторонам достичь соглашений, минимизируя эскалацию конфликтов. Рассматриваются примеры успешного применения медиации в разных сферах, включая дипломатические переговоры и урегулирование крупных конфликтов. В статье также анализируется взаимосвязь медиации и дипломатии, а также её значимость для глобальной безопасности и поддержания мира.

Ключевые слова: медиация, межличностные конфликты, международные конфликты, дипломатия, мир, разрешение конфликтов, переговоры, глобальная безопасность.

ANNOTATION: This article examines the role of mediation in resolving both interpersonal and international conflicts. It explains how the mediation process helps parties reach agreements and resolve disputes without escalating tensions. The article provides successful examples of mediation in various fields, including diplomatic negotiations and the resolution of major conflicts. It also analyzes the relationship between mediation and diplomacy, as well as its significance in maintaining global security and peace.

Keywords: mediation, interpersonal conflicts, international conflicts, diplomacy, peace, conflict resolution, negotiations, global security.

Insoniyat taraqqiyotida shaxslararo va guruhlararo munosabatlarda mediatsiya institutining rivojlanishi eng sezilarli bo‘lib, bu erda vujudga keladigan ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy nizolarni hal qilish uchun vositachilikning keng vositasi qo‘llaniladi. Mediatsiyaning muammoli sohasi inson huquqlari va erkinliklarining buzilishi bilan bog‘liq keng ko‘lamli masalalarni o‘zida qamrab oladi. Bugungi mediatsiya shahslararo va guruhlararo munosabatlar ishtirokchilari manfaatlarining ziddiyatlarini hal qilishda, ayniqsa ko‘p millatli va ko‘p konfessiyali davlatlarda murakkab xususiyatga ega. Aynan, oilaviy, mulkiy, etnik,

aqidaviy va siyosiy xususiyatga ega nizolarni hal qilishda mediatsiya instituti hamda mediator, mediatsion texnologiyalarga muhtojlik seziladi.

G'arbdagi vositachilik haqidagi ilmiy qarashlar uning nazariy asoslari, amaliy jihatlar va samaradorligini o'z ichiga olgan keng mavzularni qamrab oladi. Bir nechta asosiy fikrlar keltirib o'tamiz: mediatsiya an'anaviy sud jarayoniga muqobil tizim sifatida qollaniladi. Asosiy g'oyalarga o'zaro bog'liq algoritmlarga asoslangan yondashuvlar (qiziqishga asoslangan yondashuv), shuningdek nizolarni boshqarish va konstruktiv aloqa bilan bog'liq tushunchalar kiradi:

samaradorlik: mediatsiyaning turli xil omillarga bog'liq, shu jumladan vositachining malakasi, tomonlarning hamkorlikka tayyorligi va murosaga tayyorligi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, mediatsiya an'anaviy sud jarayonlariga nisbatan nizolarni hal qilish vaqtini sezilarli darajada qisqartirishi va yuridik xizmatlar xarajatlarini kamaytirishi mumkin. Bundan tashqari, mediatsiya tomonlar o'rtasidagi munosabatlarni tiklashga yordam beradi, chunki u hamkorlik va o'zaro tushunishga qaratilgan. Biroq, mediatsiyaning muvaffaqiyati kontekstga, ishning murakkabligiga va ma'lum bir muhitda mediatsiya madaniyatiga qarab farq qilishi mumkin;

shakllarning xilma-xilligi : mediatsiyaning bir nechta turlari mavjud¹, ularning har biri tomonlarning o'ziga xos sharoitlari va ehtiyojlariga moslashtirilgan. Mediatsiyaning asosiy turlariga quyidagilar kiradi:

Tijorat vositachiligi - shartnomalar, sheriklik yoki mehnat munosabatlari kabi biznesdagi nizolarni hal qilish uchun qo'llaniladi.

Oilaviy vositachilik - ajralish, vasiylik, aliment va boshqa oilaviy nizolar bilan bog'liq muammolarni hal qilish uchun ishlatiladi.

¹ Калашникова С.И. Медиация в сфере гражданской юрисдикции. - Екатеринбург: 2010. - С. 258.

Sud mediatsiyasi - sud jarayoni doirasida bo‘lib o‘tadi, unda sudya sud muhokamasidan oldin nizoni hal qilish uchun tomonlarni mediatorga murojaat qilishni taklif qilishi mumkin.

Jamoat vositachiligi - mahalliy jamoalarda, masalan, qo‘shnilar yoki fuqarolar guruhlarida o‘rtasidagi nizolarni hal qilishga qaratilgan.

Xalqaro mediatsiya - ko‘p millatli nizolarda, masalan, davlatlar yoki yirik korporatsiyalar o‘rtasida qo‘llaniladi;

madaniyatlararo jihatlar: mediatsiyaning ba’zi asosiy madaniyatlararo jihatlariga² quyidagilar kiradi:

ALOQA USLUBLARI - ba’zi madaniyatlar to‘g‘ridan-to‘g‘ri va ochiq muloqotni afzal ko‘rishadi, boshqalari esa bilvosita va yopiq muloqot uslubiga mos kelishi mumkin.

VAQT TUSHUNCHASI - turli madaniyatlarning vaqtga bo‘lgan munosabati turlicha bo‘lishi mumkin, bu vositachilik jarayonida vaqt va kutishlarga ta’sir qiladi.

KUCH TUZILISHI - ba’zi madaniyatlarda ierarxiyani hisobga olish muhim, bu tomonlarning qanday aloqa qilishiga va qanday qarorlar qabul qilinishiga ta’sir qilishi mumkin.

KONFLIKT STRATEGIYALARI - konflikt yondashuvlaridagi farqlar tomonlarning provokatsiyalarga yoki keskin vaziyatlarga qanday munosabatda bo‘lishini aniqlashi mumkin. Ushbu jihatlar madaniyatlararo vositachilikni murakkablashtiradi, lekin ayni paytda boyitadi, chunki ular tushunish va hamkorlik uchun yangi zamin yaratadi.

G‘arbdagi vositachilikning asosiy qarashlari uzoq yillar davomida nizolarni hal qilishning muqobil usullarini ishlab chiqishda, ayniqsa AQSh, Buyuk Britaniya

² Куликова Л.В. Дискурс межкультурной медиации: концептуальная модель исследования. Вестник Санкт-Петербургского университета. Язык и литература. 2019, 16 (2): - С. 245-258. <https://doi.org/10.21638/spbu> (Murojaat san’asi: 22.10.2024.)

va Avstraliya kabi Anglo-sakson sud tizimiga ega mamlakatlarda shakllangan. Bu mamlakatlarda vositachilik yondashuvlarini tavsiflovchi muhim jihatlar:

MEDIATSIYA TAMOYILLARI Mediatsiya bir nechta asosiy printsiplarga asoslanadi, jumladan:

ixtiyoriylik: vositachilikda ishtirok etish ixtiyoriydir va tomonlar istalgan vaqtda jarayondan chiqib ketishlari mumkin.

maxfiylik: barcha muhokamalar mediatsiyada maxfiy tarzda o'tkaziladi, bu esa tomonning ochiqligini ta'minlaydi.

mediatorning betarafligi: mediator tarafni olmaydi va nizo natijalarida manfaatlarga ega emas, bu unga jarayonni samarali boshqarish imkonini beradi.³

MEDIATSIYANI RIVOJLANTIRISH Mediatsiya XX asrning ikkinchi boshida, ayniqsa AQShda faol o'sishni boshladi, u erda nizolarni turli shakllarda, shu jumladan oilaviy, tijorat va mehnat nizolarini hal qilishga sabab bo'ldi. AQShda vositachilikni qo'llab-quvvatlovchi ko'plab dasturlar va institutlar mavjud, masalan, milliy nizolarni hal qilish instituti.

Zamonaviy dunyoda, insonlar o'rtasidagi nizolar va tushunmovchiliklar ko'plab ijtimoiy, siyosiy va iqtisodiy tizimlarning mustahkamligi uchun jiddiy xavf tug'diradi. Mediatsiya, ya'ni nizolarni hal qilish uchun neytral uchinchi tomonning aralashuvi, bunday nizolarni hal qilishda muhim vosita sifatida foydalanilmoqda. Mediatsiya shaxslararo, guruhlararo, shuningdek, xalqaro miqyosdagi nizolarni yechishda samarali mexanizm sifatida o'zining ahamiyatini namoyon etadi. Ushbu maqola mediatsiyaning shaxslararo munosabatlar, ayniqsa, xalqaro nizolarni hal qilishdagi o'rnini tahlil qiladi.

Shaxslararo mediatsiya - bu ikki yoki undan ortiq shaxslar o'rtasidagi nizolarni hal qilish uchun mustaqil va neytral mediatorning yordamiga tayangan jarayondir. Mediator, taraflarning kelishuvga erishishlariga yordam beradi, ammo o'zi hech qanday qaror qabul qilmaydi. Mediatsiya jarayoni juda ko'p turli ijtimoiy

³ <https://ilex.by/news/o-znachenii-printsipov-mediatsii-v-raznyh-stranah/>

muammolarni hal qilishda qo'llaniladi. Masalan, oilaviy nizolar, ish joyidagi tushunmovchiliklar, do'stlar o'rtasidagi kelishmovchiliklar yoki qonunbuzarliklar kabi ijtimoiy masalalar mediatsiya orqali oson va tez hal etilishi mumkin.

Shaxslararo mediatsiyaning asosiy afzalliklaridan biri bu uning arzonligi va tezkorligi hisoblanadi. Sud jarayonlariga qaraganda, mediatsiya ko'pincha qisqa vaqt ichida hal qilinishi mumkin. Mediatsiya jarayonida, tomonlar o'zaro kelishuvga erishish imkoniyatiga ega bo'ladilar, bu esa ularga ko'proq qoniqarli natijalar taqdim etadi. Shuningdek, mediatsiya suddan farqli o'laroq, taraflar o'rtasida ijobiy aloqalarni saqlab qolishga yordam beradi, chunki mediator faqatgina kelishuvga erishishda yordamchi rolni bajaradi.

Mediatsiya shaxslararo nizolarni hal qilishda hamda ijtimoiy tartibni tiklashda juda muhim vosita hisoblanadi. Odamlar o'rtasida yuzaga keladigan kichik tushunmovchiliklar va nizolarni hal qilishda mediatsiyaning o'zi samarali vosita bo'lishi mumkin. Masalan, oilaviy nizolarni hal qilishda mediator ota-onalar o'rtasidagi kelishmovchiliklarni yengillashtiradi va bolalar uchun eng yaxshi qaror qabul qilishga yordam beradi.

Mediatsiyaning xalqaro nizolarni hal qilishdagi o'rni ham o'zgarmas ahamiyatga ega. Xalqaro miqyosda yuzaga keladigan turli konfliktlar, urushlar va hududiy da'volar ko'pincha diplomatik vositalar orqali hal etiladi. Bunday nizolarni hal qilishda mediatsiya, taraflar o'rtasida ishonchni tiklash, muzokaralar olib borish va kelishuvlarga erishishda eng samarali vosita sifatida namoyon bo'ladi.

Masalan, Yaqin Sharqdagi Isroil va Falastin o'rtasidagi nizolarni hal qilishda mediatsiya jarayonlari ko'p bor muvaffaqiyatli bo'ldi. BMT, Yevropa Ittifoqi, AQSh va boshqa xalqaro tashkilotlar mediatsiyani amalga oshirganlar. Bu kabi nizolarni hal qilishda mediatorlar taraflar o'rtasidagi qat'iylikni yumshatishga, kelishuvlarni amalga oshirishga va tinchlikni tiklashga yordam berishadi. Mediatsiya jarayonlari taraflarga o'z manfaatlarini himoya qilish imkoniyatini

yaratadi, shu bilan birga, ularni o‘zaro muzokaralar olib borish orqali yondashuvlarni kengaytirishga yordam beradi.

Shuningdek, boshqa xalqaro misollarni keltirish mumkin. Masalan, 1995-yilda Bosniya va Gersegovina urushining yakunlanishi mediatsiya jarayoni orqali amalga oshirildi. Dayton kelishuvi deb nomlangan bitimda mediator sifatida AQSh va Yevropa Ittifoqining diplomatlari ishtirok etdi. Mediatsiya orqali o‘rtada yuzaga kelgan keskin ziddiyatlar hal etildi va bir qancha yil davomida tinchlik o‘rnatildi.

Mediatsiya jarayonlari ko‘pincha diplomatik jarayonlar bilan chambarchas bog‘liqdir. Xalqaro siyosatda mediatsiya, davlatlar o‘rtasidagi diplomatik aloqalarni o‘rnatish va muvozanatni saqlashda zarur vosita sifatida ishlatiladi. Diplomatiya va mediatsiya o‘rtasida o‘zaro aloqalar mavjud. Diplomatik muzokarlarda taraflar o‘rtasidagi ixtiloflar, maslahatlar va kelishuvlarni topish uchun mediatsiya jarayonlari qo‘llaniladi.

Masalan, Amerika Qo‘shma Shtatlari va Kuba o‘rtasidagi diplomatik munosabatlar 2014-yilda mediatsiya yordamida qayta tiklandi. O‘sha paytda, AQSh va Kuba diplomatik aloqalarni tiklash uchun o‘zaro kelishuvlarga erishish uchun mediatorlar ishtirokida muzokaralar o‘tkazdilar. Mediatsiya jarayoni, ikkala tomonning manfaatlarini inobatga olib, tinchlik va diplomatik aloqalarni tiklashga yordam berdi.

Mediatsiya jarayonining global miqyosda ahamiyati kundan-kunga ortib bormoqda. Global muammolar, iqlim o‘zgarishi, migratsiya, inson huquqlari, va iqtisodiy inqirozlar kabi masalalar xalqaro tizimda yangi siyosiy, ijtimoiy va iqtisodiy muammolarni keltirib chiqaradi. Mediatsiya yordamida bunday muammolarni hal qilish, davlatlar o‘rtasida tinchlikni saqlash va ularni barchaning manfaatlarini hisobga olgan holda hal etish mumkin.

Jahon miqyosida tinchlikni saqlash uchun mediatsiya nafaqat diplomatik vosita, balki odamlar o‘rtasidagi o‘zaro tushunish va muloqotni rag‘batlantiruvchi vosita sifatida ham ishlatiladi. BMT va boshqa xalqaro tashkilotlar bu jarayonni

qo'llab-quvvatlashadi, shuningdek, global miqyosda barcha tomonlarning manfaatlarini hisobga olishga yordam beradi.

Zamonaviy mediatsiya shaxslararo va xalqaro nizolarni hal qilishda eng samarali vositalardan biridir. Mediatsiya yordamida tomonlar o'rtasidagi ziddiyatlar hal etiladi, shuningdek, diplomatik munosabatlar mustahkamlanadi va tinchlik o'rnatiladi. Mediatsiyaning bugungi kunda xalqaro siyosatdagi o'rni har qachongidan ham muhimroqdir. Shuning uchun mediatsiya jarayonlarini yanada rivojlantirish va uning global miqyosdagi ahamiyatini oshirish zarurdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mirziyoev Sh.M. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. - Toshkent: O'zbekiston. 2022. - B. 103-105.
2. А.А.Рамазанов Судебно-инкорпорированные программы альтернативного разрешения споров и их влияние на судебную систему: опыт США/ПРАВО И ГОСУДАРСТВО: теория и практика. 2018. № 1(157) - С. 136-140.
3. А.Д.Матыцин Медиативные правоотношения: история и современность / Proceedings of Voronezh State University. Series: Law. 2023. № 4 (55) - С. 81-86.
4. А.М.Вастова Историко-теоретические основы посредничества как общеправового института. - Тамбов: Грамота, 2014. № 3. Ч. 1. - С. 165-170.
5. Горбачев Н.С., Богоудинова Е.Р. Влияние японской культуры на манеру ведения бизнеса // Международный студенческий научный вестник. - 2021. - № 6. ; URL: <https://eduherald.ru/ru/article/view?id=20730> (Murojat san'asi: 22.10.2024).
6. Калашникова С.И. Медиация в сфере гражданской юрисдикции. - Екатеринбург: 2010. - С. 258.
7. Куликова Л.В. Дискурс межкультурной медиации: концептуальная модель исследования. Вестник Санкт-Петербургского университета. Язык и литература. 2019, 16 (2): - С. 245-258.
8. <https://ilex.by/news/o-znachenii-printsipov-mediatsii-v-raznyh-stranah>